

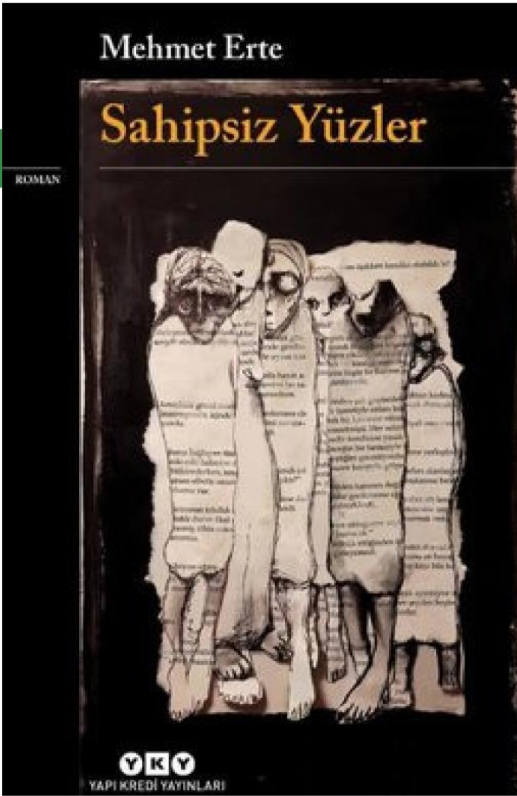
Öznenin çoğul kimliğı: 'Sahipsiz Yüzler'

Mehmet Erte'nin 'Sahipsiz Yüzler' kitabı birbirleriyle ilişkisi olan ve aynı mekânda bir araya gelen bir kişi kadrosuna sahip. Kitabın ilişki örgüsü karmaşık, herkes bir şekilde birbiriyle ilintili...

metin yetkin

Mehmet Erte'nin 'Sahipsiz Yüzler' novellası Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Öznenin ötekiyle ilişkisini, gösteri toplumundaki bireyin kimliğini irdeleyen kitap, varlık bilincini ıskalayan karakterleri odağa almakta.

'Sahipsiz Yüzler', birbirleriyle ilişkisi olan ve aynı mekânda bir araya gelen bir kişi kadrosuna sahip: [Mehmet] Erte, [Mehmet] Gün, Celal Bey, Leyla, Aslı, Ferhat, Zeynep, Ebru, Deniz ve Tahir. Erte ile Ebru, Gün ile Zeynep, Ferhat ile Leyla evli. Aslı ise Ferhat'ın eski nişanlısı, Tahir'le geçmişlerini bağlayan karakter. Celal Bey ise hayatı hakkında hikâyeler uydurarak kim olduğunu açık etmeyen, son derece ironik ve keskin zekâlı biri, aynı zamanda Leyla'nın amcası. Tüm bu kişiler Ferhat'ın İzmir'in bir kasabasında bulunan bir kilisede açtığı resim sergisinde bir araya gelecektir. Ferhat ressamdır, Tahir de. İkiisi zaten güzel sanatlar bölümünden okul arkadaşı, üstelik rakipler. Ferhat soyut olana, kavramsala yönelirken Tahir ikisine de karşı, eskimiş akımlara, ilkelere bağlı. Aralarındaki fark ise üniversite yıllarında Ferhat'ın yükseleceği düşünülürken Fransa'ya işçi olarak giden Tahir'in meşhur bir ressama dönüşmesi. İnziyaya çekilen Ferhat ise taşrada resim öğretmeni, "Utangaç Şeytan" isimli yirmi tablolu bu sergi, onun "ilk" sergisi. Kurgunun düğümlerinden biri de hepsinde farklı üsluplar harmanlanarak resmedilen bu kadın portreleri. Ferhat'la ilintisi olmayan Deniz, kadınları kendisi zannederek şaşırmakta. Tahir'e kalırsa bu kadın tasvirlerinin her birinde Ferhat'ın kendisi var. Celal Bey ise tüm tuvallerin aslında tek bir bütünü oluşturduğunu düşünmekte. Öte yandan, Ferhat'ın eski nişanlısı Aslı'yı resmetme ihtimali de var. Zira Aslı, şu an kırklı yaşlarda olan bu adamın dönüm noktası olmuş. O yıllarda köle-efendi

Sahipsiz Yüzler

Mehmet Erte, 152 syf.,
Yapı Kredi Yayınları, 2023.

ilişkisiyle bir aradalar. Erte de bir gece dahi olsa bu tür bir tecrübeyi Leyla ile yaşamış. Editör ve çok-satan bazı romanların gölge yazarı Gün ise onu aldatan Zeynep'le beraber. Oysa eşini, bir romantik olarak tanımladığı Deniz ile uzun zamandır aldatan kendisi.

Kısaca, kitabın ilişki örgüsü karmaşık, herkes bir şekilde birbiriyle ilintili. Ancak adı ve soyadıyla, lisans bölümüne varana dek romanda kendisini de var eden yazar bunun bir kurgu olduğunu sürekli sezdirmekte. Okur, karşısındaki metnin bir kurmaca, bir uydurmaca olduğunun her daim ayırdında. Yani bir oyunsuluk söz konusu. Bu oyunsuluk içerisinde de anlatıcı ön planda. Kitapta konu edilen benlik, ben-öteki ilişkisi, aşk, romantizm, kimlik, özne, toplumsallık gibi felsefi sorunsallarda düşüncüleriyle boşlukları dolduran, sorularıyla okuru kıskırtan o. Bu bağlamda anlatı/deneme türleriyle dirsek temasında bir metin söz konusu. Anlatıcının kendi düşüncülerini ön plana çıkarması okuma eylemini icra etmekte olan okurun düşünüm hissesine fazlaca sızmakta. Yani, yazar-anlatıcı-metin-okur arasındaki boşluklar hayli az. Bazen ise tanımlamalar fazlaca keskin: "Aşk toplumsal bir şey ve sansür de bu yüzden var" gibi. Yazar, okurun metni, metne müdahil anlatıcıyı hatta kendisini de aşarak farklı bir düşünüme, daha çetin bir çıkmaza ulaşmasını istiyor belki.

Metinde irdelenen kavramlara temas edersek ilkin aşkı çarpıtın romantizm ve romantiklik meselesinde durmalı. Anlatıya göre romantik öyküden, benzerlikler kuran kişidir. Oysa benzerlikler kurarak, benzersiz olduğunu kanıtlamaya çalışarak kendisiyle çelişir. Gerçek hayattan esas itibarıyla kopuktur. Öykünme organı sayesinde yaşanan hayat ile

simgesel gerçekliği birbirine bağlayarak var olur. Böylece sorgulayan, ayrıntılarda kaybolan bir yapı-sı vardır. Bu sebepten de kendi konumunu görmekten acizdir. Yani hem ilişki içerisindeki yerini hem de öznelğini yitirir. Neticede düşsel olana ulaşma ülküsü onu bir yere getirmez, kimliğini kaybetmesine sebep olur. Tıpkı Ferhat ve Aslı'nın köle-efendi ilişkisindeki gibi. Ferhat kölelikle, Aslı ise efendilikle “-mış gibi yaparak” kendilerini buldukları yanlışlığına kapılarak varlık bilinçlerini ıskalayan karakterler olarak karşımıza çıkarlar. Belki de bu yüzden Ferhat'ın resimlerinde öykünme ve kendisine ait olmayan birçok üslubu birleştirme eğilimi söz konusudur. Neticede üslupsuzdur. Başka bir deyişle onun üslubudur üslupsuzluk. Tahir, daha yabancı bir karakter olarak karşımıza çıkar. Soyuta düşkün olmasa da gerçeklik düzleminde eyleme geçemeyen, eylemsiz bir öznedir. Eylemsiz bir özne ne derece öznedir? Seksenli yaşlarda olan Celal Bey ise hayatını uydurmaca olarak sunar insanlara. Karşısındakileri bu uydurmacalara inandırmak için elinden geleni yapar. Burada sanatsal referansları kendisine göre biçimlendirerek farklı benlikler yaratır. Müziktir, hazırcevaptır, ironiktir. Kendi uydurmacasına muhatabı inandığı ölçüde vardır. Böylelikle, bir nevi sanatçıdır o da. Uydurmaca-gerçek ilişkisi arasındaki boşluklarda var eder kendini. Ters okumayla, birtakım soruların cevabına ulaştığından hayatın asıl kurgusuyla alay eden kalender bir karakter olarak da görülebilir. Aşk ise çoğu zaman bir yanlışlık olarak karşımıza çıkar metinde. İlişkiler, çok karmaşık kodlarla biçimlenen, birtakım kabullere dayalı, arzu ve kültür arasında sıkışmış, örtük ve toplumdaki saklanan düzeneklerdir sanki. Buradan da bir soruya varmak mümkün: Hayatın ipleri ne derece elimizdedir? Özne olamıyorsak zaten biz değilizdir, özne oluyorsak da biz kimizdir? Neticede, bazı değişmezlerden söz etmek mümkün olsa dahi

sabit bir özne tanımını mümkün kılınmaz. Sayısız karmaşık kod ile eyleyen “özne” diye adlandırdığımız “ben” aslında birden çok kimlik taşır: Öznenin çoğul kimliği.

“Çoğul kimliği özneye şeytansı bir nitelik katıyordu; ama özne –şeytan gibi bizi ayartmak için değil– hakikatle kurduğu çapraşık ilişki nedeniyle hep utanacak bir eksikliği bulunduğu için çeşitli kimlikler altına saklanıyordu. Ferhat sergisine belki de bu yüzden ‘Utangaç Şeytan’ adını vermişti. Diğer yandan kimliği değişse de öznedeki sabit kalan bir şey vardı, o ortak öz sayesinde tüm portrelerin aynı modele ait olduğunu anlayabiliyorduk. Peki ressam için de böyle diyebilir miydik? İmzası dışında o neredeydi?” (s.87-88)

Gerçekten de Ferhat’ın hem hayat hem de sanat içerisinde nerede olduğu bulanıktır. Bu noktada kurgu-gerçeklik, hayat-uydurmaca çatışmasıyla karşı karşıya kalırız. Anlatıcının okura bir kurgu-metin içerisinde olduğunu devamlı sezdirmesi belki bu amaçladır. Zira insan akıl ve mantık yordamıyla sebep-sonuç ilişkisi kurarak anlamın peşinde koşmaya çalışır çoğu zaman. Nitekim Ferhat, Aslıyla ilişkisi hakkında Tahir’e şöyle der:

“Hayat bir hikâye gibi tutarlı değil. Olaylar arasında boşuna bir neden-sonuç ilişkisi arıyoruz. Belki şaşırırsın: Birbirimizi gerçekten sevdiğimizden yalnızca ayrılırken emin olabildim ve bu duyguyu armağan ederek beni bıraktığı için ona minnet duydum.” (s.125)

Akla yatkın, sebep-sonuç ilişkisine uygun bir yargıya varan insan kendini güvende hisseder. Peki ya hayat tutarlı değilse? İşte o zaman tekinsiz bir hayatın içine hapsolmuştur. Belki bu sebepten ötürü bu “şeyin” iki tanımı vardır: Hayat ve yaşam. Yaşam, yemek-iç-

mek demektir, çok içene aynı kökten bir sıfatla sesleniriz, ayyaş. Ancak hayat, sınır[lar] anlamına gelir. Yani, kendini özne kılmayı başarsa da başaramasa da insan tanımlarının ötesinde birtakım sınırlar mı söz konusudur? Bu kabulden hareket edersek, insan pek güçsüz kalır. Güçsüzlükten de öte ereksiz kalır ki bu daha korkutucu, daha tedirgin edicidir. İşte bu korkunç, tedirgin ve tekinsiz, sayısız kodla, sayısız örüntüyle öznenin kimliğini şekillendirdiği hayat içerisinde yazarın işaret ettiği bir çıkış yolu, en azından bir mücadele alanı mümkün müdür? Şahsımca yazarın sezdiği bu arena sanattır. Üslupsuz tablolar resmeden Ferhat da ilkel tablolarla meşhur olan Tahir de kurmacaya bağlanan Celal Bey de kelimeleri kendi imajını yaratmak için kullanan Erte de; -miş gibi yapan, yalana, uydurmacaya sığınan diğer karakterler de bu bağlamda “sanatçı” olarak görülebilir. Hayat ile çatışan tüm bu karakterlerin kendilerini varlık bilincine ulaşıyor oluşunu vurgulamalı. Belki de yazarın okura bıraktığı asıl boşluk budur: Sanat bizleri nasıl var edebilir?